

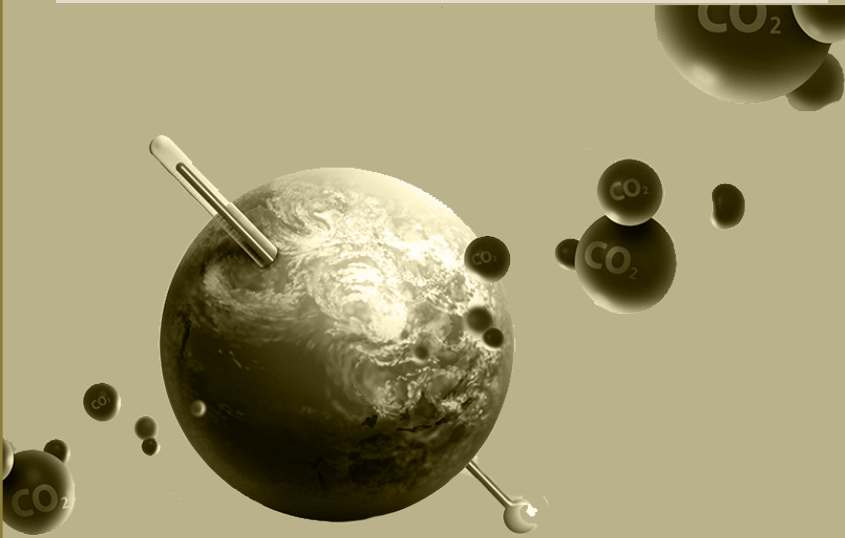

آرش سعیدی راد

پژوهشگر مرکز مطالعات آمریکا

تغییرات آب و هوایی با نظم جدید جهانی، اتصال عمیقی خواهد داشت. در واقع، تغییرات اقلیمی، خود یکی از مسیرهای تغییر نظم جدید جهانی است؛ از این رو به نظر می‌رسد تغییرات آب و هوایی، چرخ‌دنده و شاه‌رگ نظم جدید جهانی خواهد بود که در نهایت، منجر به توزیع جدید قدرت و ثروت در جهان خواهد شد. در نهایت، در این مسیر شکل‌گیری نظم جدید جهانی، شاهد «جنگ سرد منطقه‌ای، گسترش ائتلاف‌ها و ائتلاف‌های جدید، گفتگو نهادی با هدف فرصت‌های تجاری و استراتژیک جدید و جابه‌جا شدن موقعیت کلیدی ژئواستراتژیک و ژئوکالچری» خواهیم بود. این در حالی است که در کشورهای جهان سومی، تغییرات اقلیمی را تنها در «کمبود آب» و «گرم شدن» می‌بینند.

تغییرات آب و هوایی، چرخ‌دنده بزرگ نظم جدید جهانی

نظم جدید برپایه و اساس گوناگونی در حال شکل‌گیری است و با یک جستجو کوچک متوجه خواهید شد که آثار گوناگونی درباره نظم جدید جهانی تولید و در حال تولید است. در کشور خود ما، همایش‌های گوناگونی برگزار شد و در حال برگزاری است اما متأسفانه هنوز نکته‌های ظریفی مورد غفلت پژوهشگران و اهل قلم بوده است که نویسنده در این یادداشت به آن‌ها خواهد پرداخت.

توزیع جدید قدرت و ثروت

امروزه جهان با تغییرات آب‌وهوایی روبه‌رو است. بسیاری از پژوهشگران، کارشناسان و... این موضوع را تأیید کرده‌اند حتی قطب شمال با این تغییرات آب‌وهوایی روبه‌رو است. این در حالی است که در گذشته، مسیر دریایی در این قطب بسیار دشوار بود اما در حال حاضر، قطب شمال با تغییرات آب‌وهوایی روبه‌رو شده است و برای اولین بار، کشتیرانی مرسک، اولین سفر خود را بدون کمک یخ‌شکن به پایان رساند. این نشان می‌دهد که تغییرات آب‌وهوایی در قطب شمال رخ داده است و منجر به ظهور ژئوپلیتیک جدید شده است. از طرف دیگر، این احتمال داده می‌شود که تغییرات آب‌وهوایی قطب شمال، توزیع جدیدی از ثروت و قدرت در منطقه ایجاد کند.

به نظر می‌رسد، چین و روسیه با همین دیدگاه در ایجاد زیرساخت‌های تجاری،

ظرفیت دریایی و قابلیت‌های نظامی، در حال سرمایه‌گذاری هستند. در واقع، چین در حال حاضر شرکت‌های خود را تشویق می‌کند تا از مسیر دریای شمال استفاده کنند (حفظ جاه‌طلبی‌های جاده ابریشم قطبی) البته هنوز کنترل مسیرهای کشتیرانی در این منطقه بر عهده روسیه است؛ ازاین‌رو طبیعی بود که ایالات متحده آمریکا برای جلوگیری از این ایده، واکنش‌هایی نشان دهد؛ چرا که این مسیر، یکی از چرخ‌دنده‌هایی است که نظم آمریکایی را با مشکل روبه‌رو خواهد کرد؛ بنابراین ایالات متحده، این ایده را مغایر با کنوانسیون حقوق دریاهای سازمان ملل بازتاب می‌دهد.

شکل‌گیری نظم جدید جهانی در زمان تغییرات اقلیمی

برعکس نظم‌های قبلی که جنگ، انقلاب و... در سیاست جهانی منجر به شکل‌گیری نظم می‌شد، امروزه حرکت به سمت نظم جدید، بیشتر برپایه عوامل وابسته و تکاملی است البته این به معنی این نیست که تنش وجود نخواهد داشت. به نظر نویسنده، تنش‌ها، واکنش‌ها، ائتلاف‌ها، بلوک‌بندی‌ها و... رخ خواهد داد. در واقع همان‌گونه که مؤلفه‌هایی نشانگر نظم جدید جهانی است، اثرات و روندهایی هم هست که نشان می‌دهد نظم جدید جهانی بدون تنش، واکنش، ائتلاف و بلوک‌بندی‌ها نخواهد بود. به نظر می‌رسد مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. جنگ سرد منطقه‌ای

قبل از این که آمریکا هژمون جهان شود، جنگ سرد جهانی شکل گرفته بود و این جنگ، جهان را به دو دسته تقسیم کرده بود. امروزه هم شکل‌گیری نظم جدید جهانی بدون جنگ سرد نخواهد بود اما با این تفاوت که جنگ سرد، منطقه‌ای است نه جهانی؛ بنابراین گذار از نظم، بدون خطر جنگ سرد منطقه‌ای نخواهد بود البته این تنش‌ها مانند جنگ سرد جهانی، دوقطبی نخواهد بود و انگیزه، ابزار و اهداف متفاوتی خواهند داشت؛ مصداق احتمالی: جنگ سرد هیمالیا بین هند و چین - مسکو، اروپا و واشنگتن در قطب شمال و...

۲. گسترش ائتلاف‌ها و ائتلاف‌های جدید

طبیعی است در نظم جدید نامطمئن، مشارکت‌ها و گفتگوها، بلوک‌بندی‌ها و گروه‌بندی‌ها در جهان بیشتر شود. در واقع این نامطمئن بودن نظم آینده، کشورها را به سمت وسوی راهبرد امنیتی شدن سوق داده است؛ چرا که اولویت اول هر کنشگر و بازیگر جهانی، امنیت است؛ بنابراین بازیگران جهانی از ترس این که در نظم جدید جهانی، سیستم آنارشیک حاکم نشود و امنیت آنها با خطرات روبه رو نشود، به سمت گروه‌بندی، ائتلاف و... حرکت می‌کنند؛ برای مثال هند و فرانسه به سمت همکاری در زمینه امنیت و توسعه دریایی حرکت کرده‌اند. چین با گرینلند - در میان

دردسرهای فراوان در دانمارک - برای تثبیت ادعاهای خود در قطب شمال، شریک شده است. در مجموع می‌توان افزود که ائتلاف‌ها چندبرابر خواهند شد.

۳. گفتگوهای با هدف فرصت‌های تجاری و استراتژیک جدید

شاید دور از ذهن باشد، غیرقابل تصور باشد و هیچ پژوهشگری به آن توجه نداشته باشد اما از آنجایی که اتحادیه اروپا مدعی سهم در حاشیه اقیانوس هند است و کنشگران آسه آن در حال پیشروی در شورای شمالگان هستند، به احتمال زیاد، در شرایط تغییر نظم قدیم به جدید و حتی بعد از تثبیت نظم جدید، شاهد گفتگو بر سر امنیت و اتصال اوراسیا و قطب شمال میان ناتو

با سازمان همکاری شانگهای باشیم. در واقع، فرصت‌های تجاری و استراتژیک، این احتمال را ترسیم خواهد کرد و باید در آینده دید که آیا این تصور دور از ذهن، محقق خواهد شد یا نه که به احتمال نویسنده، امکان‌پذیر خواهد بود؛ به ویژه اگر چین هژمون برتر باشد.

۴. جابه‌جا شدن موقعیت کلیدی ژئواستراتژیک و ژئوکالچری

اوج تغییرات آب‌وهوایی همراه با جابه‌جای نظم جدید جهانی خواهد شد و خود تغییرات آب‌وهوایی، بخشی از مسیر تغییر نظم نوین جهانی است. این تغییرات آب‌وهوایی زمینه انقضای برخی تنگه‌ها را فراهم می‌کند یا به شدت اهمیت آنها را کم‌رنگ می‌کند؛ برای مثال کانال سوئز و تنگه مالاکا، خلیج عدن. بنابراین، با تغییرات آب‌وهوایی و ایمن‌سازی خطوط دریایی در قطب شمال، مسیرهای قبلی در بازی نظم جدید جهانی رها خواهند شد؛ از این رو بازیگرانی موفق خواهند بود که منتظر پسانظم جدید نخواهند ماند بلکه برنامه‌ریزی خواهند کرد که آسیب‌های چرخ‌دنده‌های نظم جدید، منجر به له شدن منافع آنها نشود. اولویت‌هایی را برای سه عناصر روابط دیپلماتیکی، مشارکت اقتصادی و ترتیبات امنیتی قرار خواهند داد تا در نظم جدید، جهان بینی خود را تصور و بازسازی کنند.

در کل، تغییرات اقلیمی با نظم جدید جهانی در پیوند عمیقی است. هر چند به باور نویسنده، تغییرات آب‌وهوایی یکی از مسیرهای اصلی است که نظم جدید جهانی را تشکیل می‌دهد؛ بنابراین می‌توان باور داشت که تغییرات اقلیمی، چرخ‌دنده نظم جدید جهانی است؛ چرا که در این پروسه زمانی که تغییرات اقلیمی در آن نقش دارند، زمینه شکل‌گیری نظم جدید جهانی است البته این جابه‌جایی بدون تنش، بلوک‌بندی، ائتلاف و... نخواهد بود؛ مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: جنگ سرد منطقه‌ای، گسترش ائتلاف‌ها و ائتلاف‌های جدید، گفتگو نهادی با هدف فرصت‌های تجاری و استراتژیک جدید و جابه‌جا شدن موقعیت کلیدی ژئواستراتژیک و ژئوکالچری.

این در حالی است که کشورهای جهان‌سومی، هنوز تغییرات اقلیمی را به معنای واقعی درک نکرده‌اند و فقط آن را در دو حوزه «کمبود آب» و «گرم شدن کره زمین» می‌بینند. همین سبب شده است آنها هیچ برنامه راهبردی برای این جابه‌جایی و تغییرات نداشته باشند و در آینده، با بحران‌های مستمر روبه‌رو شوند.